

Ενημερωτικό Σημείωμα: Have you – ever – been to Samos?

Αθήνα, 14 Δεκεμβρίου 2023

A. Καταδίκη της Ελλάδας από το ΕΔΔΑ για τις εξευτελιστικές συνθήκες διαβίωσης προσφύγισσας νεαρής μόνης γυναίκας στο καμπ της Σάμου το 2018 και το 2019.

Υπόθεση D.S. κατά Ελλάδας [Προσφυγή υπ' αρ. 2080/2019]

Στις 30 Νοεμβρίου 2023, το Ευρωπαϊκό Δικαστήριο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων (ΕΔΔΑ) με [απόφασή](#) του καταδίκασε την Ελλάδα για παραβίαση του άρθρου 3 και παραβίαση των άρθρων 3 και 13 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης για τα Δικαιώματα του Ανθρώπου (ΕΣΔΑ), για τις συνθήκες διαβίωσης προσφύγισσας, νεαρής μόνης γυναίκας, στον παλιό καταυλισμό της Σάμου και την έλλειψη πρόσβασης σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο. Η υπόθεση εκπροσωπήθηκε ενώπιον του ΕΔΔΑ από το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες (ΕΣΠ). Ειδικότερα:

Η προσφεύγουσα ήταν νεαρή προσφύγισσα, κουρδικής καταγωγής και ανήκε στην εθνοθρησκευτική μειονότητα Γιεζίντι (Yezidi). Αφίχθη στην Ελλάδα μόνη προς αναζήτηση διεθνούς προστασίας. Διέμεινε στον καταυλισμό στο Βαθύ της Σάμου (που έκλεισε το 2021) από τις 11 Μαΐου 2018 έως και τις 10 Αυγούστου 2018 και από τις 16 Ιανουαρίου 2019 έως και τις 17 Απριλίου 2019. Με την προσφυγή της κατήγγειλε τις απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες διαβίωσης που υπέστη ως νεαρή μόνη γυναίκα σε ένα υπερπλήρη καταυλισμό.

Ειδικότερα, η προσφεύγουσα ήταν αναγκασμένη να διαμένει σε σκηνή, σε εξαιρετικά χαμηλές θερμοκρασίες, στερούμενη ασφάλεια και ιδιωτικότητα. Μάλιστα, αρχικά, οι αρχές δεν της παραχώρησαν ούτε τη σκηνή αυτή, την οποία έπρεπε να αγοράσει η ίδια. Η προσφεύγουσα μην αντέχοντας άλλο τις απάνθρωπες συνθήκες διαβίωσης έφυγε από το νησί, παραβιάζοντας τον γεωγραφικό της περιορισμό. Ωστόσο, συνελήφθη στην ενδοχώρα και επεστράφη και πάλι στη Σάμο, όπου οι συνθήκες παρέμεναν εξευτελιστικές. Αρχικά έμεινε άστεγη και στη συνέχεια μεταφέρθηκε σε σκηνή περίπου 30 ατόμων, όπου αναγκάστηκε να διαμείνει από κοινού με άγνωστους σε αυτήν άντρες. Κατά τη διαμονή της στον καταυλισμό της Σάμου, δεν είχε πρόσβαση σε εγκαταστάσεις υγιεινής και είχε περιορισμένη πρόσβαση σε φαγητό (βλ. παρ. 25 απόφασης). Παρά τα αιτήματα του δικηγόρου της στις αρχές για παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγασης και ψυχολογικής υποστήριξης, η προσφεύγουσα δεν έλαβε ποτέ καμμία παροχή, καμμία βοήθεια (βλ. παρ. 26).

Το Δικαστήριο, μάλιστα, επισημαίνει ότι οι αρχές τοποθέτησαν την προσφεύγουσα δύο φορές, το 2018 και το 2019, σε χώρο ακατάλληλο και μη ασφαλής για μία νεαρή μόνη γυναίκα (βλ. παρ. 56).

Επιπροσθέτως, το Δικαστήριο αφού έλαβε υπόψη απέρριψε τα επιχειρήματα της ελληνικής κυβέρνησης, σύμφωνα με τα οποία η προσφεύγουσα δεν είχε χαρακτηριστεί ως ευάλωτο πρόσωπο από τις αρχές (βλ. παρ. 6) και η χώρα αντιμετώπιζε μία πρωτοφανή μεταναστευτική ροή κατά την κρίσιμη περίοδο που δυσχέραινε τις επιλογές των αρχών (βλ. παρ. 54).

Αντιθέτως, το Δικαστήριο επεσήμανε ότι:

- ◆ Ο δικηγόρος της προσφεύγουσας είχε ενημερώσει τις αρχές για την κρίσιμη ψυχολογική της κατάσταση και είχε αιτηθεί από την πρώτη στιγμή την παροχή κατάλληλης και ασφαλούς στέγασης και ψυχολογικής υποστήριξης (βλ. παρ. 57 και 26),
- ◆ οι αρχές μετέφεραν την προσφεύγουσα για δεύτερη φορά (το 2019) στο καμπ της Σάμου παρά το γεγονός ότι κατά την περίοδο αυτή ο καταυλισμός, σύμφωνα με την ίδια την κυβέρνηση, είχε φτάσει τη μέγιστη χωρητικότητά του (βλ. παρ. 57 και 28),
- ◆ οι αρχές δεν έκαναν ό,τι μπορούσε εύλογα να αναμένεται από αυτές, δεδομένης μάλιστα της τότε μεταναστευτικής ροής, για να εξασφαλίσουν αξιοπρεπείς υλικές συνθήκες στην προσφεύγουσα, νεαρή και μόνη γυναίκα (βλ. παρ. 56).

Με βάση τα ανωτέρω, το Δικαστήριο έκρινε ότι υπήρξε **παραβίαση του άρθρου 3 (απαγόρευση απάνθρωπης και εξευτελιστικής μεταχείρισης)** της ΕΣΔΑ.

Επιπλέον, το Δικαστήριο διαπίστωσε **παραβίαση των άρθρων 3 και 13 (δικαίωμα αποτελεσματικής προσφυγής)** της ΕΣΔΑ, επειδή η προσφεύγουσα δεν είχε πρόσβαση σε αποτελεσματικό ένδικο μέσο, για να καταγγείλει και πιθανά να ανατρέψει τις συνθήκες διαβίωσής της.

Η απόφαση ορίζει ότι η ελληνική κυβέρνηση οφείλει να καταβάλει στην προσφεύγουσα το ποσό των 10.000 ευρώ ως **αποζημίωση** για την ηθική βλάβη που υπέστη από τις παραβιάσεις των δικαιωμάτων της.

Στο σημείο αυτό αξίζει να σημειωθεί ότι σε αρκετές υποθέσεις το ΕΔΔΑ αναγνώρισε τις σημαντικές δυσκολίες που συμβαλλόμενα κράτη, ιδίως εκείνα που βρίσκονται στα εξωτερικά σύνορα της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αντιμετωπίζουν για να διαχειριστούν την αυξανόμενη εισροή μεταναστών. Ωστόσο, σύμφωνα με τη **νομολογία του ΕΔΔΑ**, το Δικαστήριο, χωρίς να υποτιμά το βάρος και την πίεση που ασκείται στα συμβαλλόμενα κράτη και τις δυσκολίες που συνεπάγονται οι διαδικασίες ασύλου και τα συστήματα υποδοχής των κρατών αυτών, **έχει σταθερά κρίνει ότι "λαμβάνοντας υπόψη τον απόλυτο χαρακτήρα του άρθρου 3 [της ΕΣΔΑ], αυτά δεν μπορούν να απαλλάξουν ένα κράτος από τις υποχρεώσεις που απορρέουν από τη διάταξη αυτή"** (βλ. μεταξύ άλλων M.S.S. κατά Βελγίου και Ελλάδας παρ. 223, Hirsi Jamaa και άλλοι κατά Ιταλίας, αίτηση αριθ. 27765/09, 23/02/2012, παρ. 122, Khlaifia και άλλοι κατά Ιταλίας, 16483/12, 15/12/2016, παρ. 158 και 184, και πιο πρόσφατα Ilias και Ahmed κατά Ουγγαρίας, αίτηση αριθ. 47287/15, 21/11/2019, παρ. 155- A.D. κατά Ελλάδας,

αίτηση αριθ. 55363/19, 4 Απριλίου 2023, παρ. 29-30, βλ. επίσης ND και NT κατά Ισπανίας, παρ. 184).

B. Ενδεικτικές πληροφορίες για τις συνθήκες διαβίωσης των αιτούντων άσυλο στη Σάμο έκτοτε:

Η καταδικαστική απόφαση του ΕΔΔΑ στην υπόθεση *D.S. κατά Ελλάδας* αφορά στις συνθήκες διαβίωσης στη Σάμο για συγκεκριμένα χρονικά διαστήματα του 2018 και του 2019 (βλ. ανωτέρω). Ποιες ήταν, όμως, οι συνθήκες στη Σάμο τα χρόνια που ακολούθησαν; Ποιες είναι οι συνθήκες στη Σάμο σήμερα;

Ενδεικτικά:

- ➔ Τον Δεκέμβριο του 2019, [το ΕΔΔΑ δέχτηκε αίτηση ασφαλιστικών μέτρων πέντε ασυνόδευτων ανήλικων εφήβων](#), αιτούντων άσυλο, που ζούσαν, επί πολλούς μήνες, στο ΚΥΤ (Κέντρο Υποδοχής και Ταυτοποίησης) και πέριξ αυτού, στην «ζούγκλα» της Σάμου. Το Δικαστήριο υπέδειξε στις ελληνικές αρχές τη μεταφορά τους σε δομή φιλοξενίας και τη διασφάλιση συνθηκών υποδοχής συμβατών με το άρθρο 3 της Ευρωπαϊκής Σύμβασης Δικαιωμάτων του Ανθρώπου (απαγόρευση βασανιστηρίων και απάνθρωπης και ταπεινωτικής μεταχείρισης). Το ΕΣΠ, εκπροσωπώντας τα ασυνόδευτα ανήλικα, κατάθεσε στη συνέχεια προσφυγή ενώπιον του ΕΔΔΑ επικαλούμενο παραβιάσεις της Σύμβασης, η απόφαση επί της οποίας αναμένεται στο προσεχές διάστημα.
- ➔ Στις αρχές του 2020, το ΚΥΤ στη Σάμο, ο καταυλισμός στον οποίο αναφέρεται η απόφαση του ΕΔΔΑ, στέγαζε περίπου 7.200 άτομα, αριθμό σχεδόν δεκαπλάσιο της χωρητικότητάς του. Αυτές οι συνθήκες υπερσυνωστισμού είχαν ως αποτέλεσμα πολλοί άνθρωποι, συμπεριλαμβανομένων οικογενειών, μόνων γυναικών και ασυνόδευτων παιδιών, να ζουν σε αυτοσχέδια καταλύματα υπό απάνθρωπες και εξευτελιστικές συνθήκες, στην ευρύτερη δασική περιοχή που ήταν γνωστή ως "ζούγκλα".
- ➔ Το ΕΔΔΑ, με αποφάσεις του που δημοσιεύθηκαν το 2023, [καταδίκασε την Ελλάδα άλλες 3 φορές για τις συνθήκες διαβίωσης στη Σάμο](#) κατά τα έτη 2019 και 2020 (βλ. υποθέσεις *A.D. v. Greece*, *M.L. v. Greece*, *M.B. v. Greece*).
- ➔ Τον Σεπτέμβριο του 2021, η Ελληνική Κυβέρνηση εγκαινίασε την πρώτη Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (Κ.Ε.Δ.) στο νησί της Σάμου. Σε αυτή τη νέα δομή, που χρηματοδοτήθηκε πλήρως από την Ευρωπαϊκή Ένωση και κόστισε περίπου 43 εκατομμύρια ευρώ, κοντέινερ με κρεβάτια και τουαλέτες αντικατέστησαν τα αυτοσχέδια καταλύματα του παλιού καταυλισμού. Ωστόσο, μαρτυρίες των ανθρώπων που ζουν στη νέα δομή και αναφορές της Κοινωνίας των Πολιτών κάνουν λόγο, μεταξύ άλλων, για [διαβίωση σε συνθήκες εγκλεισμού](#), [πρακτικές αυθαίρετης de facto κράτησης](#) και [προβλήματα στο σύστημα υδροδότησης της δομής](#) που περιορίζουν κατά καιρούς την πρόσβαση των διαμενόντων στο βασικό αγαθό του νερού.

- ➔ Τον Δεκέμβριο του 2021, [το Διοικητικό Πρωτοδικείο της Σύρου έκρινε παράνομο το μέτρο απαγόρευσης εξόδου από τη δομή](#), το οποίο είχε επιβληθεί από τη Διοίκηση σε Αφγανό αιτούντα άσυλο διαμένοντα στην ΚΕΔ Σάμου.
- ➔ Δύο χρόνια μετά την έναρξη λειτουργίας της ΚΕΔ Σάμου, το ιατρικό και ψυχοκοινωνικό κλιμάκιο της δομής (στελεχωμένο από τον ΕΟΔΥ, τον Εθνικό Οργανισμό Δημόσιας Υγείας), [δεν διαθέτει ακόμη ιατρό στο προσωπικό του](#). Ένας στρατιωτικός ιατρός επισκέπτεται περιστασιακά τις εγκαταστάσεις. Αυτή η εναλλακτική λύση θέτει σε κίνδυνο την υγεία των ανθρώπων, δεδομένου ότι δεν υπάρχει κανείς που να παρέχει πρώτες βοήθειες ή να αξιολογεί τους καθημερινούς [κινδύνους για την υγεία των διαμενόντων στην Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή \(ΚΕΔ\)](#). Επιπλέον, η έλλειψη εξειδικευμένου ιατρικού προσωπικού πλήρους απασχόλησης εμποδίζει την επαρκή και έγκαιρη αξιολόγηση της ευαλωτότητας, διαδικαστικές εγγυήσεις που έχουν σημαντικό αντίκτυπο στην έκβαση της διαδικασίας ασύλου των ατόμων.
- ➔ Τον Ιούλιο του 2022 η Ευρωπαϊά Συνήγορος του Πολίτη ξεκίνησε δική της έρευνα για το πως η Ευρωπαϊκή Επιτροπή διασφαλίζει τον σεβασμό των θεμελιωδών δικαιωμάτων των διαμενόντων στις χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ δομές στα ελληνικά νησιά, συμπεριλαμβανομένης της ΚΕΔ Σάμου. Το ΕΣΠ σε συνεργασία με την Oxfam ήταν μεταξύ των οργανώσεων που συνέλαβαν με τις [παρατηρήσεις τους στην έρευνα της Ευρωπαϊάς Συνηγόρου](#), αναδεικνύοντας παραβιάσεις θεμελιωδών δικαιωμάτων στη νέα δομή. Τον Ιούλιο του 2023, στη σχετική [απόφασή](#) της, η Ευρωπαϊά Συνήγορος καταλήγει, μεταξύ άλλων, ότι η Ευρωπαϊκή Επιτροπή θα πρέπει να συντάξει έκθεση/εκτίμηση επιπτώσεων επί των θεμελιωδών δικαιωμάτων (fundamental rights impact assessment) στις υπάρχουσες ΚΕΔ στα νησιά, προβλέποντας παράλληλα μέτρα για τη διαχείριση των προβλημάτων που αναδεικνύονται.
- ➔ Τον Σεπτέμβριο του 2023, ο αριθμός των διαμενόντων στην ΚΕΔ Σάμου ξεπέρασε την επίσημη ονομαστική χωρητικότητα της δομής. Τον ίδιο μήνα, το ΕΔΔΑ εξέδωσε [ασφαλιστικά μέτρα κατά της ελληνικής κυβέρνησης](#) για αιτούντες άσυλο που διέμεναν στην ΚΕΔ Σάμου, κρίνοντας ακατάλληλες τις συνθήκες διαβίωσής τους, και διατάζοντας την ελληνική κυβέρνηση να παράσχει κατάλληλη ιατρική φροντίδα και επαρκείς συνθήκες δεδομένης μάλιστα της ευαλωτότητάς τους.
- ➔ Σήμερα, σύμφωνα με τα [στατιστικά του Υπουργείου Μετανάστευσης και Ασύλου \(10/12/2023\)](#), ο αριθμός διαμενόντων στην ΚΕΔ Σάμου είναι περί τους 3.658 διαμένοντες - αιτούντες άσυλο, δηλαδή στα όρια της χωρητικότητας της δομής, με τον αριθμό να μεταβάλλεται μέρα τη μέρα.

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες εκφράζει έντονες ανησυχίες για τις σταθερά επαναλαμβανόμενες παραβιάσεις των θεμελιωδών δικαιωμάτων των

αιτούντων άσυλο που καταγράφονται και στις νέες - χρηματοδοτούμενες από την ΕΕ - δομές (Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές, ΚΕΔ) στη θέση Ζερβού στη Σάμο και στα άλλα νησιά του Βορειοανατολικού Αιγαίου.

Το Ελληνικό Συμβούλιο για τους Πρόσφυγες καλεί την ελληνική κυβέρνηση και την Ευρωπαϊκή Επιτροπή:

- ! να διασφαλίσουν τα θεμελιώδη δικαιώματα των αιτούντων άσυλο,
- ! να διασφαλίσουν τη διαφάνεια και τη λογοδοσία αναφορικά με την κατανομή και διαχείριση των πόρων της ΕΕ που προορίζονται για την υποδοχή των αιτούντων άσυλο,
- ! να εγκαταλείψουν την πολιτική των απομακρυσμένων, κέντρων «φυλακών» και καταυλισμών περιορισμού,
- ! και να προωθήσουν πολιτικές κοινωνικής ένταξης για τους νεοαφιχθέντες αιτούντες άσυλο και τους αναγνωρισμένους πρόσφυγες.

Σχετικές Εκθέσεις και ΔΤ

ΕΣΠ, Δελτίο Τύπου, *Το ΕΔΔΑ χορηγεί ασφαλιστικά μέτρα σε ασυνόδευτα ανήλικα που ζουν στο ΚΥΤ και στην «ζούγκλα» της Σάμου*, 30 Δεκεμβρίου 2019, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/1352-to-edda-xorigei-asfalistika-metra-se-asynodefta-anilika-pou-zoun-sto-kyt-kai-stin-zoygkla-tis-samou>

ΕΣΠ, *Η Νέα Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή Σάμου: Μία Απομονωμένη «Σύγχρονη Φυλακή»*, 18 Νοεμβρίου 2021, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/ekdoseis-media/reports/item/1839-i-nea-kleisti-elegxomeni-domi-samou-mia-apomonomeni-sygxroni-fylaki>

ΕΣΠ, Δελτίο Τύπου, *Παράνομο έκρινε το Διοικητικό Πρωτοδικείο Σύρου το μέτρο απαγόρευσης εξόδου σε Αφγανό αιτούντα άσυλο από την νέα Κλειστή Ελεγχόμενη Δομή (Κ.Ε.Δ.) Ζερβού Σάμου*, 20 Δεκεμβρίου 2021, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/1867-paranomekrine-to-dioikitiko-protodikeio-syrou-to-metro-apagorefsis-eksodou-se-afgano-aitoynta-asylo-apo-tin-nea-kleisti-elegxomeni-domi-k-e-d-zervoy-samo>

ΕΣΠ κ.α., Κοινό Δελτίο Τύπου, *Κλειστή Δομή Σάμου: Ο Εγκλωβισμός Συνεχίζεται*, 10 Φεβρουαρίου 2022, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/1893-kleisti-domi-samou-o-egklovismos-synexizetai>

GCR/OXFAM Ενημερωτικό Δελτίο για τα νησιά του Αιγαίου, Μάρτιος 2022, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/20220224_Lesbos_Bulletin_GR.pdf

GCR/Oxfam/SCI Διμηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες, Ιούλιος 2022, *Κεφάλαιο 3: Ενημερώσεις από τους καταυλισμούς στα*

νησιά και τις Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές που χρηματοδοτούνται από την Ευρωπαϊκή Ένωση, σελ. 7-8, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/GCR_OXFAM_STC_Advocacy_Update_July_2022_final_GR_23822.pdf

GCR/Oxfam/SCI Διμηνιαίο Ενημερωτικό Δελτίο για τους Πρόσφυγες και τους Μετανάστες, Οκτώβριος 2022, Κεφάλαιο 3: Οι χρηματοδοτούμενες από την Ευρωπαϊκή Ένωση Κλειστές Ελεγχόμενες Δομές (ΚΕΔ) στα νησιά του Ανατολικού Αιγαίου, σελ. 6-7, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: https://www.gcr.gr/media/k2/attachments/GCR_OXFAM_STC_Advocacy_Update_October_2022_GR.pdf

GCR and Oxfam contribution to the European Ombudsman's own-initiative inquiry OI/3/2022 MHZ on how the European Commission ensures respect for fundamental rights in EU-funded migration management facilities in Greece, Ιανουάριος 2023, διαθέσιμο (στα αγγλικά) στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/en/ekdoseis-media/gcr-reports-to-international-bodies/item/2226-gcr-and-oxfam-contribution-to-the-european-ombudsman-s-own-initiative-inquiry-oi-3-2022-mhz-on-how-the-european-commission-ensures-respect-for-fundamental-rights-in-eu-funded-migration-management-facilities-in-greece>

Joint Statement, *Unlawful detention and worsening conditions: Over 4,000 asylum seekers unlawfully detained on Samos and Lesbos*, 19 Σεπτεμβρίου 2023, διαθέσιμο (στα αγγλικά) στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/2187-unlawful-detention-and-worsening-conditions-over-4-000-asylum-seekers-unlawfully-detained-onsamos-and-lesvos>

ΕΣΠ κ.α., κοινό Δελτίο Τύπου, *Υποδοχή αιτούντων άσυλο στην Ελλάδα: το αίτημα για ανθρωπίνες συνθήκες παραμένει*, 9 Νοεμβρίου 2023, διαθέσιμο στον σύνδεσμο: <https://www.gcr.gr/el/news/press-releases-announcements/item/2216-ypodoxi-aitoynton-asylo-stin-ellada-to-aitima-gia-anthropines-synthikes-paramenei>

Σχετικές Αποφάσεις ΕΔΔΑ 2023

D.S.	κατά	Ελλάδας,	30	Νοεμβρίου	2023,
https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-229156%22					
A.D.	κατά	Ελλάδας,	4	Απριλίου	2023,
https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-223931%22					
M.B.	κατά	Ελλάδας,	23	Νοεμβρίου	2023,
https://hudoc.echr.coe.int/#%22itemid%22:%22001-229019%22					
M.L.	κατά	Ελλάδας,	23	Νοεμβρίου	2023,
https://hudoc.echr.coe.int/eng#%22itemid%22:%22001-229018%22					